

Моргунова О. О.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Донецького державного університету управління

КАУЗАТИВНІ ПОСЕСИВНІ ДІЄСЛОВА ІЗ СЕМАНТИЧНОЮ ОЗНАКОЮ ХАРАКТЕРУ ОБ'ЄКТА «Z Є НЕОБХІДНИМ ДЛЯ Y» В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. Стаття містить порівняльний опис семантики каузативних посесивних дієслів із семантичною ознакою характеру об'єкта «Z є необхідним для Y» англійської та української мов на основі формул тлумачення.

Ключові слова: каузативні посесивні дієслова, формула тлумачення, посесивних об'єкт.

Постановка проблеми. У статті розглядаються каузативні посесивні дієслова (КПД) із семантичною ознакою характеру об'єкта «Z є необхідним для Y» в англійській та українській мовах. Актуальність роботи обумовлена відсутністю докладного аналізу каузативних посесивних дієслів (КПД) на матеріалі англійської та української мов та необхідністю типологічного опису цих дієслів у двох різноструктурних мовах. Мета статті – встановлення спільних та відмінних характеристик у семантиці каузативних посесивних дієслів із семантичною ознакою характеру об'єкта «Z є необхідним для Y» в англійській та українській мовах. Об'єктом дослідження є КПД англійської та української мов. Предметом дослідження даної роботи є семантика цих дієслів.

Теоретичним підґрунтям дослідження послуговували праці відомих сучасних лінгвістів. Категорія каузативності розглядається в роботах Ю.Д. Апресяна, О.О. Холодовича, Дж. Лайонза, В.П. Недаjkова, Г.Г. Сильницького та ін. Категорії посесивності присвячені наукові розвідки О.В. Бондарка, В.Д. Каліушенка, О.М. Селіверстової, К.Г. Чинчлей та ін. Значний теоретичний та практичний внесок у розробку питань взаємодії різних мовних категорій, типології зв'язків та їхньої реалізації в контексті зробили О.В. Бондарко, А.П. Загнітко, І.В. Мельчук та ін. Проте не всі аспекти цих категорій у сучасній лінгвістиці вивчені достатньо. Аналіз наукової літератури з окресленої проблеми свідчить про те, що в сучасній лінгвістиці практично відсутні роботи із з'ясування вивчення КПД різноструктурних мов, зокрема таких, як англійська й українська, що й визначає актуальність цієї роботи.

Аналіз практичного матеріалу в дослідженні проводиться на основі формул тлумачення (ФТ) з використанням структурної семантичної мови [1; 2; 3].

Укладення ФТ проводиться на основі семантичної інформації, яка існує у глибинній структурі дієслівних значень і підрозділяється на загальну характеристику дії та додаткову, що є вираженою конкретизуючими семантичними ознаками (КСО). Додаткова семантична інформація представлена двома видами: предикатна, яка означає характер дії (темпоральність, локативність, мету дії), та аргументна (кількісна характеристика об'єкта та суб'єкта дії, характер об'єкта, який придбають) [4].

Значення КПД цієї групи передає така ФТ: «Y потребує Z/X, виконує дію V над Z щодо Y, у результаті Y має Z». КПД із семантичною ознакою характеру посесивного об'єкта «Z є необхідним Y» включає чотири підгрупи:

- 1) Z означає конкретні речі або називає їх родові поняття;
- 2) Z означає речі, необхідні для певної діяльності;
- 3) Z означає засоби до життя.

Розглянемо дієслова першої підгрупи, яка є найбільш репрезентативною. До КПД англійської мови, ПО яких означає конкретні речі або називає їх родові поняття, належать: to supply, to furnish, to fit out/up.

Згідно зі словниковою дефініцією «to supply – to provide people with something that they need or want, especially regularly over a long period of time» [5] – «забезпечувати людей тим, що їм необхідно або що вони хочуть, особливо регулярно та тривалий період часу», наприклад:

1. He supplied furniture, decorations, food and necessary clothing [6, с. 808]. – «Він постачав меблі, прикраси, їжу та необхідний одяг».

2. What we know of foot-rests, swivel-back chairs, dining-rooms for girls, clean aprons and curling irons supplied free, and a decent cloak room, were unthought of [6, с. 119]. – «Усе, що ми знаємо про підставки для ніг, стільці, які обертаються, ідальні для дівчат, чисті фартухи та щипці для завивання волосся, що надаються безкоштовно, а також пристойні вбиральні, – про все це не можна було й думати».

Значна кількість ПО в конструкціях із досліджуваним КПД представлена конкретними предметними іменниками або іменниками, які означають родові поняття. У реченнях 1. – 2. – це decorations – «прикраси», aprons – «фартуки», curling irons – «щипці для завивання волосся» та ін.

Особливості комбінаторики КПД to supply обумовлюють його сполучуваність із іменниками – назвами неістот, що є конкретними збірними іменниками. Так, іменник clothing – «одяг», який у реченні 1. є семантичним об'єктом, виступає назвою одягу, який носять люди. Він розглядається, як щось ціле, тобто, як збірний іменник. Підтвердженням такої характеристики є факт відсутності в ньому категорії множини [7, с. 5].

За значенням, наведеним у словнику та в текстах, КПД to furnish є близьким до дієслова to supply. Словник LDCE дає таке визначення цьому дієслову: to furnish (formal) – to supply or provide something [7] «забезпечити чимось». У дефініції наявна стилістична характеристика КПД, яка свідчить про можливість його вживання у формальному контексті:

3. But you are furnished with clean rooms and good and abundant fare [8, с. 56]. – «Але ви забезпечені чистими кімнатами та різноманітною їжею».

Із прикладу 3. зрозуміло, що КПД to furnish «забезпечити» може поєднуватися з конкретними предметними (rooms «кімнати») та збірними (fare «їжа») іменниками-назвами неістот, які виступають у ролі ПО.

У 2% випадків у ролі ПО вживаються абстрактні іменники, що належать до назв неістот, наприклад:

4. It was doubtful whether that relative's constricted affairs would permit him to furnish help [8, с. 262]. – «Було сумнівно, чи дозволить скрутне становище того родича надати допомогу».

Іменник help «допомога» у прикладі 4. називає загальне абстрактне поняття.

Основним значенням дієслова to fit out/up є to provide a person or place with equipment, furniture, or clothes that they need/to provide a place with furniture or equipment that it needs [5] – «забезпечити людину чи місце необхідним обладнанням, меблями або одягом/забезпечити місце необхідними меблями або обладнанням». Із дефініції фразових дієслів to fit out/up зрозуміло, що вони частково відрізняються імпліцитною семою, яка позначає реципієнта дії і ПО. Значення дієслова to fit out є більш об'ємним порівняно із семантикою КПД to fit up, тому що включає додаткову сему a person «людина» на позначення реципієнта дії та компонент значення clothes «одяг», що виражає ПО, наприклад:

5. He had an upper room fitted up like a counting-house for purpose, in which he gave to copyists their several tasks [9]. – «У нього була кімната на верхньому поверсі, обладнана як контора, у якій він роздавав завдання кільком копіювальникам».

У реченні 5. вжито КПД to fit up, яке включає актанта на позначення ПО. Ця інформація зрозуміла зі значення дієслова, отже, немає потреби наводити її в контексті.

В українській мові до дієслів із подібною семантикою належать: забезпечувати, постачати, споряджати, екіпірувати.

У ВТССУМ забезпечувати означає: 1 – надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби для існування [10, с. 375].

Найближчим за семантикою до українського дієслова «забезпечувати» є англійське КПД «to supply». Загальною семантичною особливістю цих дієслів є відсутність у дефініції конкретизації ПО. Вони мають узагальнюючий характер, що у визначенні англійського дієслова передано займенником something «що-небудь», а у тлумаченні українського дієслова – словосполученням «матеріальні засоби», яке має генералізуючу природу. Конкретизація ПО відбувається у контексті:

6. Карамазін пропонує першочергово забезпечувати житлом педагогів [11].

7. Через 10 років Україна зможе сама себе забезпечувати газом [12].

У реченнях 6. – 7. ПО виражено іменниками – назвами неістот. У прикладі 48. ПО – житло, характеризується як конкретний збірний іменник, а в 49 ПО – газ визначається як конкретний речовинний іменник. Прикладів із ПО – істота в цій групі КПД не виявлено.

Особливістю семантики КПД «постачати» є узагальнений характер ПО, наявний у значенні дієслова. Згідно з ВТССУМ «постачати»: 1 – давати, надавати, доставляти кому-небудь щось потрібне, необхідне тощо, забезпечувати когось чим-небудь // розм. – давати комусь у потрібній кількості матеріальні засоби для існування [10, с. 1083]. Звертає на себе увагу збіг за семантикою КПД «забезпечувати» й розмовного варіанта дієслова «постачати», значення яких містять вказівку на ПО – матеріальні засоби для існування.

Конкретизація ПО, як і у випадку з дієсловом забезпечувати, відбувається в контексті:

8. Азербайджан готовий постачати газ до України [13].

9. Україна продовжує постачати зброю Грузії [14].

Контекстуальне вживання КПД «постачати» свідчить про домінуючу тенденцію щодо сполучуваності цього дієслова з іменниками-назвами неістот, що характеризуються такими категоріальними ознаками, як конкретність, збірність і речовинність, наявними і в КПД «забезпечувати».

Синонімом до дієслів цієї підгрупи є КПД «споряджати»: 1 – забезпечувати всім необхідним, виряджати когось куди-небудь [10, с. 1375], наприклад:

10. Урагани і збитки не заважають закапатській владі споряджати агітпоїзди для Кучми [15].

11. Час споряджати сейнери? [15].

У реченнях 10 – 11 ПО не виражені експліцитно. Семантика дієслова, яка включає ПО – «усе необхідне», є достатньою для передачі змісту речень.

До синонімічного ряду входить також КПД «екіпірувати»: 1 – забезпечувати, споряджати, обмундировувати всім необхідним, постачати все необхідне [10, с. 339]. Воно не є абсолютним синонімом дієслів цієї підгрупи, бо крім узагальненої характеристики ПО – «усе необхідне», має уточнення «обмундировувати». Згідно зі словниковою дефініцією обмундирования – комплект форменого одягу [10, с. 812]. Це уточнення, розширення значення дієслова екіпірувати виділяє ПО – «обмундировування» та підкреслює його домінуючу позицію в контекстному вживанні цього КПД.

12. Як екіпірувати першокласника? <...> Не менш важливо і правильно підібрати екіпірування школяра. Для малюка краще купити не портфель, а ранець чи рюкзак – вони забезпечать рівномірне навантаження на плечі та спину.<...> До шкільної форми теж є свої гігієнічні вимоги. <...> Дітям не можна носити тісне взуття, оскільки це може затримати процеси росту, але й дуже просторне теж шкідливе [16].

У прикладі 12. ПО виражене конкретними предметними іменниками й позначає не тільки формений одяг, яким для школяра є шкільна форма, але й портфель, ранець чи рюкзак; взуття. Таким чином, на перший план виступає та частина дефініції КПД «екіпірувати», яка означає «забезпечувати всім необхідним» і має узагальнюючий характер щодо ПО цього дієслова.

Висновки. Отже, аналіз фактичного матеріалу виявив:

1) до КПД із семантичною ознакою Z – «конкретні речі або назви їх родових понять» належать 3 одиниці: to supply, to furnish, to fit out/up – в англійській мові та 4 – забезпечувати, постачати, споряджати, екіпірувати – в українській мові;

2) аналіз семантичної сполучуваності КПД цієї групи показав, що з дієсловами цієї групи в ролі ПО вживаються тільки назви неістот (див. додатки Б, В). Домінуюче положення займають конкретні збірні, речовинні та предметні імена (31 одиниця, або 77% – в англійській мові, 67 одиниць, або 100% – в українській мові). Вживаність абстрактних імен є незначною і характеризує тільки англомовний контекст (3 одиниці, або 8%). Усі дієслова цієї підгрупи є нейтральними за стилістичними характеристиками, окрім to furnish, що є формальним за стилістичною маркованістю.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М. : Наука, 1966. – 294 с.
2. Селивестрова О.Н. Компонентный анализ многозначных слов / О.Н. Селивестрова. – М. : Наука, 1975. – 289 с.
3. Kaliuščenka V.D. Typologie denominaler Verben / V.D. Kaliuščenka. – Tübingen, 2000. – 253 S.

4. Гордон Е.Я. Каузативные глаголы в современном русском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 – «Теория языка» / Е.Я. Гордон. – М., 1981. – 22 с.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. Innovative CD-ROM including new Longman Language Activator. – [Електронний ресурс]. – Pearson Education Ltd, 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); кольор.; 12 см. – Системні вимоги: Pentium 300 MHz PC Windows 95/98/2000, NT4/XP. – Назва з титул. екрану.
6. Dreiser Th. *Sister Carrie*, a novel. – [Електронний ресурс]. – The Project Gutenberg E-text of *Sister Carrie* by Theodore Dreiser / Th. Dreiser. – Режим доступу: http://mybebook.com/download_free_ebook/dreiser-theodore-1871-1945_ebooks/sister-carrie/ebook7686.html.
7. Большой англо-русский словарь: В 2-х т. / Под ред. Н.Н. Амосовой, Ю.Д. Апресяна, И.Р. Гальперина. – Т. 1. – 823 с.; т. 2. – 864 с.
8. Henry O. *Sixes and Sevens*. – [Електронний ресурс] / O. Henry. – Режим доступу : <http://books.jibbble.org/etext01/6sn7s10/SixesandSevensbyOHenry-58.html>. – 70.html.
9. Boswell J. *The Life of Samuel Johnson LL.D.* – [Електронний ресурс] / J. Boswell. – Режим доступу : <http://ebooks.adelaide.edu.au/b/boswell/james/osgood/chapter6.html>.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1 728 с.
11. Карамазін пропонує першочергово забезпечувати житлом педагогів. – [Електронний ресурс] // УНІАН економіка. – 16.01.2012. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/116941>.
12. Через 10 років Україна зможе сама себе забезпечувати газом. – [Електронний ресурс] // Gazeta.ua. – 16.10.2012. – Режим доступу : http://gazeta.ua/articles/business/_cherez-10-rokiv-ukrajina-zmozhe-sama-sebe-zabezpechuvati-gazom-derzhgeonadr/425385.
13. Азербайджан готовий постачати газ до України. – [Електронний ресурс] // День. – 16.10.2012. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/3040574>.
14. Україна продовжує постачати зброю Грузії. – [Електронний ресурс] // Соціалістична партія. Полтавський обласний комітет. – 15.02.2012. Режим доступу : <http://www.spu.pl.ua/post.php?id=10543>.
15. Урагани і збитки не заважають закарпатській владі споряджати агітпоїзди для Кучми. – [Електронний ресурс] // День. – 16.09.1999. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/3359/>.
16. Як екіпірувати першокласника. – [Електронний ресурс] // Товариш. – 28.08.1008. – Режим доступу : http://www.tovarish.com.ua/print/Yak_ekipir.html.

Моргунова О. О. Каузативные possessивные глаголы с семантическим признаком характера объекта «Z является необходимым Y» в английском и украинском языках

Аннотация. Статья содержит сравнительное описание семантики каузативных possessивных глаголов с семантическим признаком характера объекта «Z является необходимым Y» в английском и украинском языках на основе формул толкования.

Ключевые слова: каузативные possessивные глаголы, формулы толкования, possessивный объект.

Morgunova O. Causative possessive verbs with semantic feature of object characteristic «Z is necessary for Y» in English and Ukrainian

Summary. The article presents comparative description of semantics of causative possessive verbs with semantic feature of object characteristic «Z is necessary for Y» in English and Ukrainian based on interpretation formulae.

Key words: causative possessive verbs, interpretation formulae, possessive object.